

Yhtenäiset toimintamallit pelastusalan uhka- ja väkivaltatilanteisiin

Pelastusalan kansallisen työturvallisuushankkeen neljännessä työpajassa pureuduttiin pelastusalan ja ensihoidon työssä ilmenevään väkivaltaan ja sen uhkaan. Työpajassa kuultiin teemaan liittyviä alustuksia ja työstettiin valtakunnallisia toimintamalleja uhka- ja väkivaltatilanteiden ehkäisemiseksi ja niistä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi.

Joulukuun työpaja järjestettiin Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella Vantaalla ja siihen osallistui pelastuslaitosten sekä pelastus- ja ensihoidon oppilaitosten ja järjestöjen edustajia. Iltapäivän aluksi kuultiin Pirkanmaan hyvinvointialueen ensihoitomestari **Sanna Kauppisen** alustus pelastusalan eri työturvallisuustoimijoiden ja hankkeiden työstä uhka- ja väkivaltatilanteisiin varautumisen yhdenmukaistamiseksi. Palopäälystöliiton erityisasiantuntija **Saku Sutelainen**, traumapsykoterapian asiantuntija **Satu Vehkala** ja Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen ensihoidon kenttäjohtaja **Timo Åhs** esittelivät posttraumatyöpajoja ja muita palautumismenetelmiä uhka- ja väkivaltatilanteista palautumisen keinoina. **Mikael Valkama** esitteli suunnitelmaansa YAMK-opinnäytetyölle ensihoitajien resilienssitavoista.

Keskusteluissa jaettiin kokemuksia erilaisista tilanteista, pohdittiin niihin sopivia ratkaisukeinoja ja jaettiin hyviä käytäntöjä. Keskustelussa havaittiin, että alalla on tarvetta uhka- ja väkivaltatilanteisiin liittyvälle valtakunnalliselle koulutukselle ja yhtenäisille toimintamalleille. Säännöllisen harjoittelun tulisi kuulua alan tutkintokoulutukseen sekä sopimus- ja päätoimisen henkilöstön perehdytykseen ja täydennyskoulutukseen läpi työuran. Lisäksi peräänkuulutettiin asennemuutosta niin pelastusosalalle kuin yhteiskuntaan laajemminkin: lähtökohtana tulee olla, että pelastusalan ammattilaisenkin varusteiden alla on tunteva ihminen eikä väkivaltaa häntä kohtaan tule hyväksyä missään olosuhteissa.

Odotuksia asetetaan myös rikoslain uudistukselle, jonka tavoitteena on vahvistaa poliisien, pelastajien ja ensihoitajien rikosoikeudellista suojaa sekä turvata toiminnan häiriötöntä hoitamista. Pelastusallalla uskotaan, että toteutuessaan lakiuudistus voisi vaikuttaa uhka- ja väkivaltatilanteisiin ennaltaehkäisevästi.

Tilanne vaikeutunut valtakunnallisesti

Tilastojen mukaan uhka- ja väkivaltatilanteiden esiintyvyys pelastusallalla ja ensihoidossa on kasvussa. Häirintää ja epäasiallista kohtelua on raportoitu esiintyvän jossain määrin lähes kaikissa pelastusalan tehtävissä. Fyysisen tai jopa aseellisen väkivallan lisäksi uhkaava käytös voi olla vähättelyä, haukkumista tai auttajan tai hänen lähipiirinsä tai omaisuutensa vahingoittamisella uhkailua. Uhkaavasti käyttäytyvä henkilö voi olla niin kollega, esihenkilö, asiakas, yhteistyökumppani kuin asiakkaan omainenkin. Palotarkastajat ja turvallisuuskouluttajat ovat vaarassa joutua uhkaaviin tilanteisiin esimerkiksi paloriskikohteissa tai yleisötilaisuuksissa tehdessään päätöksiä tai antaessaan ohjeistuksia, jotka asiakkaat kokevat epäoikeudenmukaisiksi tai vääriksi.

Päihde- ja mielenterveysongelmien yleistyessä pelastusalan ja ensihoidon kohtaamia uhka- ja väkivaltatilanteita ei voida valitettavasti enää estää täysin. Uhka- ja väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisy, niihin varautuminen sekä toimintamallit ja ohjeet tilanteissa toimimiseen, niistä ilmoittamiseen ja palautumiseen ovatkin osa organisaatioiden lakisääteistä työturvallisuustyötä. Työpajaan osallistuvat peräänkuuluttivatkin asennemuutosta koko alalle: uhat ovat tätä päivää, ja niihin täytyy varautua. Lisäksi riskeihin tulee suhtautua vakavasti ja uskaltaa myös pidättäytyä tehtävästä oman turvallisuuden niin vaatiessa.

Eri verkostot tuottavat ratkaisuja ja jakavat hyviä käytäntöjä vahvassa yhteistyössä

Työpajassa kuultiin eri työryhmien ja verkostojen työstä uhka- ja väkivaltatilanteiden haasteisiin vastaamiseksi. Esimerkiksi kumppanuusverkoston työturvallisuustyöryhmä ja sen alainen kouluttajaverkosto sekä eri tahoilla käynnissä olevat hankkeet ovat tehneet töitä yhteisen koulutusmateriaalien tuottamiseksi ja hyvien käytäntöjen jakamiseksi organisaatioiden kesken. Pelastusopistolla on kehitetty uhka- ja väkivaltatilanteisiin liittyvää koulutusta ja sisällytetty sitä entistä vahvemmin alan tutkintokoulutukseen.

Pelastusalan kansallinen työturvallisuushanke on mukana tärkeässä työssä osallistumalla keskusteluihin, viestimällä teemasta näkyvästi sekä tuottamalla ja jakamalla yhteisiä toimintamalleja laajasti hyödynnettäväksi. Työryhmätyön lisäksi hanke järjestää aiheeseen liittyviä avoimia työpajoja ja webinaareja, joihin ovat tervetulleita kaikki pelastusalan henkisestä työsuojelusta kiinnostuneet.

Psykososiaalisesta kuormituksesta puhuminen tukee yksilöiden ja organisaatioiden resilienssiä

Työpajan keskustelussa nousi esiin, että pelastusalalla on pitkään ollut taipumus huolehtia paremmin varusteista kuin ihmisistä. Psykososiaalisesta kuormituksesta ei välttämättä ole totuttu puhumaan avoimesti, eikä sitä välttämättä ole käsitelty alan koulutuksessa kattavasti kaikkien henkilöstöryhmien näkökulmasta. Mahdollisuutta tilanteiden purkamiseen pitää myös usein pyytää erikseen, vaikka kuormittavista tilanteista palautumiskäytäntöjen tulisi käynnistyä tilanteiden sattua automaattisesti.

Yksilöille uhkaavat työtilanteet tulevat usein yllättäen. Tilanteista pitää yleensä myös siirtyä nopeasti kohti seuraavaa, jolloin aikaa tilanteen välittömälle purkamiselle ei ole. Tilannekohtaisten purkujen lisäksi alalla nähtäisiinkin tarvittavan työnohjausta sekä säännöllistä keskustelua psykososiaalisesta kuormituksesta ja sen hallintakeinoista. Uhkaavien tilanteiden mahdollisuudesta ja niihin varautumisesta tulisi työryhmän mielestä jaksaa muistutella niin alalla vasta aloittaneita kuin konkareitakin lähes kyllästymiseen saakka.

Psykososiaaliseen työturvallisuuteen panostaminen on alan yhteinen tehtävä. Se lisää myös alan veto- ja pitovoimaa osoittamalla henkilöstölle välittämistä ja vahvistamalla niin ammattilaisten kuin alan organisaatioiden resilienssiä, työhyvinvointia ja turvallisuusajattelua. Yhteiskunnan tasolla positiiviset vaikutukset näkyvät esimerkiksi parantuneena palvelutasona, tehokkuutena ja taloudellisina säästöinä. Pelastusalan ammattilaisen henkinen toimintakyky heijastuu aina myös hänen vapaa-aikaansa ja läheisiinsä.

Haasteisiin vastaamiseen tarvitaan niin yksilöiden, organisaatioiden kuin yhteiskunnan panosta

Työryhmä näkee, että uhka- ja väkivaltatilanteiden haittojen minimoimisessa avainasemaan asettuu koulutus. Alalle valmistuvien tulisi sisäistää näkemys, että väkivalta ei ole osa ammattikuvaa. Lisäksi jokaisen tulisi tutkinto- ja täydennyskoulutuksen sekä perehdytyksen kautta omaksua tilanteita varten tuotetut toimintamallit. Oppilaitoksissa tulisi lisätä koulutusta mielenterveys- ja päihdepotilaiden kohtaamisesta. Lisäksi toivottaisiin pääsykokeiden kehittämistä alan psykososiaaliset vaatimukset huomioiden.

Ammattilaisella tulee olla myös ymmärrys oman käytöksen ja viestinnän merkityksestä tilanteissa. Ammattilaisten tulee sitoutua oman toimintansa ja asenteidensa reflektointiin, koulutuksiin osallistumiseen sekä yhteisten toimintamallien noudattamiseen ja tilanteista ilmoittamiseen sovitusti. Erilaisia stressinhallintakeinoja kannattaa hyödyntää ja omaa stressitilaa tarkkailla.

Organisaatioiden tulisi panostaa tilaturvallisuuteen ja yleisen työturvallisuustietoisuuden lisäämiseen. Lisäksi tulee varmistaa riittävä henkilöstömäärä, työvuorosuunnittelu sekä henkilöstön tarvitsema koulutus, suojavarusteet ja psykososiaalinen tuki. Vastuut tulisi määritellä selkeästi ja varmistaa, että tilanteita seurataan, tuloksista raportoidaan ja toimintaa kehitetään tietoperustaisesti. Tilanteista ilmoittamisen tärkeydestä tulisi viestiä aktiivisesti ja tehdä ilmoittaminen mahdollisimman yksinkertaiseksi ja nopeaksi. Ilmoituksen tehneen on tärkeä saada aina myös ajantasainen tieto ilmoituksen perille menosta, käsittelyyn ottamisesta ja asian etenemisestä.

Työpajan keskusteluissa nähtiin, että kansallisella tasolla olisi tärkeää varmistaa riittävä resursointi alueille sekä seurata ja kehittää toimintaa yhdenmukaisten kriteerien mukaisesti. Kansallisella tasolla voitaisiin niin ikään määritellä tietyt osaamiskriteerit, joihin tulisi kiinnittää huomiota alan koulutuksessa ja työssä läpi työuran. Valtakunnallisesti voitaisiin tuottaa myös kaikille organisaatioille yhtenäinen koulutuspaketti, tukea toisia harjoituksissa sekä tuottaa ja jakaa hyviä toimintamalleja ja osaamista. Yhteiskunnan tasolla tarvitaan taas paitsi lainsäädäntöuudistuksia, myös näkyvää viestintää asiasta: niin alan sisällä kuin ulkopuolella on tehtävä selväksi, että väkivalta auttajaa kohtaan on yksiselitteisesti tuomittavaa.

Yhtenäiset toimintamallit tukevat arjessa ja vahvistavat asennemuutosta yhteiskunnassa

Työpajassa tuotettiin pelastusalan ja ensihoidon eri ammattiryhmille ehdotuksia yhtenäisiksi uhka- ja väkivaltatilanteisiin varautumisen ja vastaamisen toimintamalleiksi. Lisäksi pohdittiin, miten esimerkiksi aktiivisella viestinnällä ja vaikuttamisella sekä lainsäädäntöuudistuksilla voitaisiin edistää sitä, että tilanteisiin ei edes jouduttaisi. Hyvinä käytäntöinä työpajassa nousivat esiin muun muassa parityöskentely, etukäteissoitot sekä ilmoitus kollegoille ennen kohteeseen menoa sekä joissain tapauksissa myös kohteeseen menemisestä pidättäytyminen.

Toimintamalliehdotuksia pilotoidaan hankkeen pilottipelastuslaitoksilla alkuvuonna. Malleja kehitetään palautteen perusteella, ja valmiit ehdotukset toimitetaan myöhemmin pelastusalan käyttöön.

Helmikuussa työryhmän työpajan agendalla fyysiset altisteet

Työryhmän seuraava työpaja järjestetään Lahdessa 5. helmikuuta. Työpajan teemana ovat pelastusalan työhön liittyvät kemialliset altisteet ja niiden aiheuttamat haitat terveydelle ja toimintakyvylle. Työpajassa kuullaan uusimmista menetelmistä ja innovaatioista, jaetaan hyviä käytäntöjä sekä tuotetaan ehdotus yhtenäiseksi toimintamalliksi kokonaisvaltaisesta altistumishaittojen minimoimiseksi pelastuslaitoksilla.

Työryhmän työ jatkuu hankkeen ajan kahden kuukauden välein järjestettävissä työpajoissa, joissa tunnistetaan alan työturvallisuuden kipukohtia ja tuotetaan konkreettisia työkaluja alalla pilotoitaviksi ja käyttöön otettaviksi. Hanke viestii työryhmätyöstä säännöllisesti kunkin työpajan jälkeen pelastustoimen johdolle, pelastusalan organisaatioille ja yhteistyökumppaneille.

[Lue lisää Pelastusalan kansallisesta työturvallisuushankkeesta >>](#)

Lisätietoja:

projektipäällikkö **Aino Harinen**,
p. 0295 488 422, aino.harinen@gov.fi, sisäministeriö
#PelastusalanTyöturvallisuus

Jakelu: Pelastustoimen johto, Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston palvelualueiden puheenjohtajat